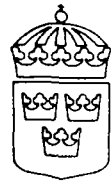

Justitieutskottets betänkande

1988/89:JuU20

Högsta domstolen och rättsbildningen

1988/89
JuU20

Propositionen m. m.

I proposition 1988/89:78 har regeringen (justitiedepartementet) efter hörande av lagrådet föreslagit riksdagen att anta vid propositionen följande förslag till

1. lag om ändring i rättegångsbalken,
2. lag om ändring i äktenskapsbalken,
3. lag om ändring i föräldrabalken,
4. lag om ändring i lagen (1970:741) om statlig lönegaranti vid konkurs,
5. lag om ändring i lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar,
6. lag om ändring i rättshjälpslagen (1972:429),
7. lag om ändring i lagen (1972:206) om felparkeringsavgift,
8. lag om ändring i bötesverkställighetslagen (1979:189).

I ärendet har till utskottet inkommit en promemoria från lagrådet. Den fogas som *bilaga* till detta betänkande.

De vid propositionen följande lagförslagen har följande lydelse.

Lag om ändring i rättegångsbalken

Härigenom föreskrivs i fråga om rättegångsbalken

dels att 3 kap. 5 och 6 §§, 49 kap. 1 §, 54 kap. 1, 9, 11 och 13 §§, 55 kap. 12 §, 56 kap. 12 § samt rubriken till 56 kap. skall ha följande lydelse,

dels att i balken skall införas sju nya paragrafer, 42 kap. 17 a §, 54 kap. 2 a och 11 a §§, 55 kap. 12 a § samt 56 kap. 15—17 §§, av följande lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

3 kap.

5 §¹

Finner någon av högsta domstolens avdelningar vid överläggning till dom eller beslut den å avdelningen rådande meningen avvika från rättsgrundsats eller lagtolkning, som förut varit antagen av högsta domstolen, må avdelningen förordna, att målet i hela dess vidd eller, om det prövas kunna ske, allenast viss i målet uppkommen fråga skall avgöras av högsta domstolen i dess helhet. Sådant förordnande må också meddelas, om det i annat fall är av särskild betydelse för rättstillämpningen att målet eller viss fråga avgöres av högsta domstolen i dess helhet.

Hava i särskilda, för avdelningen kända domar eller beslut mot varandra stridande åsikter i fråga om viss rättsgrundsats eller lagtolkning å olika tider gjort sig gällande inom högsta domstolen, äge första stycket första punkten tillämpning allenast i det fall, att avdelningen finner den rådande meningen avvika från dom eller beslut, som senast meddelats.

Vad nu är stadgat avser ej mål, som angår häktad eller eljest enligt särskild föreskrift fordrar skyndsamt avgörande, om målet förekommer å sådan tid, att det icke

Finner någon av högsta domstolens avdelningar vid överläggning till dom eller beslut att den mening som råder på avdelningen avviker från en rättsgrundsats eller lagtolkning, som förut varit antagen av högsta domstolen, får avdelningen besluta att målet eller, om det är lämpligt, en viss fråga i målet skall avgöras av högsta domstolen i dess helhet eller med tolv ledamöter. Sådant beslut får också meddelas, om det i annat fall är av särskild betydelse för rättstillämpningen att målet eller viss fråga avgöres av högsta domstolen i dess helhet eller med tolv ledamöter. Vid prövning med tolv ledamöter skall målet eller frågan hänskjutas till avgörande av domstolen i dess helhet, om minst fyra av de tolv ledamöterna begär detta.

Om det i särskilda, för avdelningen kända domar eller beslut, på olika tider har gjort sig gällande mot varandra stridande åsikter i fråga om en viss rättsgrundsats eller lagtolkning inom högsta domstolen, gäller första stycket första mening- en endast om avdelningen finner att den rådande meningen avviker från den dom eller det beslut som meddelades senast.

Första stycket gäller inte mål som angår den som är häktad eller mål som annars enligt särskild föreskrift kräver ett skyndsamt avgörande, om målet inte utan menlig

¹ Senaste lydelse 1972:147.

utan menlig tidsutdräkt kan avgöras av högsta domstolen i dess helhet.

Då mål avgöres av högsta domstolen i dess helhet, skola, om laga hinder ej möter, alla justitieråden deltaga i avgörandet.

tidsutdräkt kan avgöras av högsta domstolen i dess helhet eller med tolv ledamöter.

När ett mål eller en fråga avgöres av högsta domstolen i dess helhet, skall, om laga hinder inte möter, alla justitieråden delta i avgörandet.

6 §²

Avdelning av högsta domstolen är domför med fem ledamöter. Vid prövning av ansökningar om resning eller återställande av försutten tid eller av besvär över domvilla är avdelningen domför med tre ledamöter, om prövningen är av enkel beskaffenhet. Detsamma gäller vid prövning av frågor om häktning och reseförbud. Flera än sju ledamöter får inte sitta i rätten.

En avdelning av högsta domstolen är domför med fem ledamöter. Fler än sju ledamöter får inte sitta i rätten.

Om prövningen är av enkel beskaffenhet, är avdelningen domför med tre ledamöter vid prövning av

1. frågor om förening av mål enligt 14 kap. 7 a §,

2. besvär över hovrätts avvisningsbeslut som avses i 54 kap. 16 §,

3. frågor om avvisning av revisionstalan enligt 55 kap. 6 och 7 §§ eller av besvärstalan enligt 56 kap. 6 och 7 §§,

4. frågor om häktning och reseförbud som avses i 55 kap. 8 § andra stycket tredje meningen,

5. ansökningar om resning eller återställande av försutten tid eller

6. besvär över domvilla.

Har högsta domstolen tidigare lämnat en ansökan om resning från samma sökande beträffande samma avgörande utan bifall och anför sökanden inget nytt som är av betydelse för prövningen av ansökningen, är avdelningen domför med en ledamot, om ansökningen avslås eller avvisas.

Vid behandling av frågor om prövningstillstånd skall tre ledamöter delta. Är tillståndsfrågan av enkel beskaffenhet får den avgöras av

Frågor om prövningstillstånd får avgöras av en ledamot. Fler än tre ledamöter får inte delta. Frågor om prövningstillstånd som har förkla-

² Senaste lydelse 1981:1088.

en ledamot. Frågor om prövnings- tillstånd som har förklarats vilande enligt 54 kap. 11 § första stycket avgörs dock av de ledamöter som prövar målet.

Vid beslut om avskrivning av mål efter återkallelse och prövning av frågor som avses i 55 kap. 8 § andra stycket första och andra meningarna är avdelningen domför med en ledamot.

rats vilande enligt 54 kap. 11 § andra stycket avgörs dock av de ledamöter som prövar målet.

Vid beslut om avskrivning av mål efter återkallelse och vid prövning av frågor som avses i 55 kap. 8 § andra stycket första och andra meningarna är avdelningen domför med en ledamot.

42 kap.

17 a §

I 56 kap. 15–17 §§ finns bestämmelser om att tingsrätten får hänskjuta en fråga till prövning av högsta domstolen.

49 kap.

1 §

Talan mot underrätts dom skall föras genom vad.

Har parterna skriftligen avtalat att inte överklaga en dom som meddelas med anledning av en uppkommen tvist eller en framtida tvist som kan härledas till ett visst angivet rättsförhållande, gäller avtalet, om saken är sådan att förlikning därom är tillåten. Ett avtal som ingåtts före tvistens uppkomst gäller dock inte i mål som avses i 1 kap. 3 a § första stycket.

En utfästelse att inte överklaga som har gjorts efter domen gäller, om saken är sådan att förlikning därom är tillåten.

Den, mot vilken tredskodom givits, äge ej fullfölja talan mot domen; om hans rätt till återvinning i anledning av sådan dom är stadgat i 44 kap. 9 §.

Har part, sedan tvist uppkommit angående sak, varom förlikning är tillåten, utfäst sig att ej fullfölja talan mot domen, lände det till efterrättelse; utfästelse, som gjorts före domen, vare dock ej gällande, med mindre motsvarande utfästelse gjorts av motparten.

Den, mot vilken en tredskodom givits, får inte överklaga domen. Bestämmelser om hans rätt till återvinning i anledning av sådan dom finns i 44 kap. 9 §.

54 kap.

1 §

Talan mot hovrätts dom skall föras genom ansökan om revision.

Har parterna skriftligen avtalat att inte överklaga en dom som meddelas med anledning av en uppkommen tvist eller en framtida tvist som kan härledas till ett visst angivet rättsförhållande, gäller avtalet, om saken är sådan att förlikning därom är tillåten. Ett avtal som ingåtts före tvistens uppkomst gäller dock inte i mål som avses i 1 kap. 3 a § första stycket.

En utfästelse att inte överklaga som har gjorts efter domen gäller, om saken är sådan att förlikning därom är tillåten.

Den, mot vilken tredskodom givits, äge ej fullfölja talan mot domen; om hans rätt till återvinning i anledning av sådan dom är stadgat i 44 kap. 9 § och 53 kap. 1 §.

Har part, sedan tvist uppkommit angående sak, varom förlikning är tillåten, utfäst sig att ej fullfölja talan mot domen, lände det till efterrättelse; utfästelse, som gjorts före domen, vare dock ej gällande, med mindre motsvarande utfästelse gjorts av motparten.

Den, mot vilken en tredskodom givits, får inte överklaga domen. Bestämmelser om hans rätt till återvinning i anledning av sådan dom finns i 44 kap. 9 § och 53 kap. 1 §.

2 a §

Hovrättens beslut i en överklagad fråga angående ersättning till offentlig försvarare får inte överklagas. Hovrätten får dock tillåta att beslutet överklagas, om det föreligger särskilda skäl för en prövning om tillstånd skall ges enligt 10 § första stycket 1.

9 §³

Talan mot hovrätts dom eller slutliga beslut i mål eller ärende, som väckts vid underrätt, må ej i vidare mån än som framgår av 10 § komma under högsta domstolens prövning, med mindre högsta domstolen meddelat parten tillstånd

Talan mot hovrätts dom eller slutliga beslut i mål eller ärende som väckts vid tingsrätt får inte komma under högsta domstolens prövning utan att högsta domstolen meddelat parten tillstånd till detta enligt 10 §. Detsamma gäller talan

³ Senaste lydelse 1968:79.

därtill.

Vad nu sagts gälla ej talan, som i mål om allmänt åtal föres av riksåklagaren, justitiekanslern eller justitieombudsman.

mot hovrätts slutliga beslut i ett ärende som har direkt samband med ett mål eller ärende som nu sagts, dock inte beslut som avses i 16 §.

Första stycket gäller inte talan, som i mål om allmänt åtal förs av riksåklagaren, justitiekanslern eller justitieombudsman.

11 §⁴

Prövningstillstånd må begränsas att gälla viss del av den dom eller det slutliga beslut som den fullföljda talan avser. I avbidan på prövningen av målet i denna del äge högsta domstolen förklara fråga om meddelande av prövningstillstånd i annan del av målet vilande.

Prövningstillstånd får begränsas till att gälla en viss fråga i målet, vars prövning är av vikt för ledning av rättslämningen (prejudikatfråga) eller en viss del av målet.

I avvaktan på att prövning sker i enlighet med ett prövningstillstånd som begränsats enligt första stycket får högsta domstolen förklara frågan om meddelande av prövningstillstånd rörande målet i övrigt vilande helt eller delvis.

Meddelas prövningstillstånd utan sådan begränsning som avses i första stycket, gälla det domen eller det slutliga beslutet i dess helhet, såvitt parten för talan däremot, så ock beslut, mot vilket talan fullföljes i samband med talan mot domen eller det slutliga beslutet.

Meddelas prövningstillstånd utan sådan begränsning som avses i första stycket, gäller det domen eller det slutliga beslutet i dess helhet, såvitt parten för talan mot detta, samt beslut, som överklagas i samband med talan mot domen eller det slutliga beslutet.

I den mån prövningstillstånd ej meddelas och fråga därom ej förklaras vilande, skall hovrättens dom eller slutliga beslut stå fast. Erinran därom skall intagas i högsta domstolens beslut.

11 a §

Vid talan som avses i 9 § andra stycket får högsta domstolen, om målet väckts vid tingsrätt, besluta att begränsa prövningen av målet till en viss prejudikatfråga.

Ett beslut som avses i första stycket får meddelas att gälla till dess annorlunda bestäms. Ett sådant beslut fattas enligt de regler som gäller för beslut om prövningstillstånd. Meddelas beslut enligt detta stycke, skall målet i övrigt vila.

⁴ Senaste lydelse 1971:218.

I den mån högsta domstolen inte prövar målet, skall hovrättens dom eller slutliga beslut stå fast. En upplysning om detta skall tas in i det beslut varigenom prövning vägras.

13 §

Förs i mål eller ärende, som väckts vid underrätt, talan mot hovrätts beslut, som ej är slutligt, och har ej i anledning av talan mot hovrättens dom eller slutliga beslut meddelats prövningstillstånd, som enligt 11 § *andra* stycket gäller även beslutet, tillämpas 9–12 §§.

Förs i mål eller ärende, som väckts vid underrätt, talan mot hovrätts beslut, som ej är slutligt, och har ej i anledning av talan mot hovrättens dom eller slutliga beslut meddelats prövningstillstånd, som enligt 11 § *tredje* stycket gäller även beslutet, tillämpas 9–12 §§.

55 kap.

12 §⁵

Högsta domstolen får *avgöra ett mål utan huvudförhandling, om målet upptagits omedelbart av hovrätten.*

Skall ett mål eller en viss fråga som uppkommit i ett mål avgöras av högsta domstolen i dess helhet, får det ske utan huvudförhandling.

Högsta domstolen får utan huvudförhandling *avgöra*

- 1. en prejudikatfråga,*
- 2. ett mål, vari högsta domstolen med stöd av bestämmelserna i 12 a § i allt väsentligt grundar avgörandet i övrigt på hovrättens bedömning,*
- 3. ett mål som har tagits upp omedelbart av hovrätten, eller*
- 4. ett sådant mål eller en sådan fråga i ett mål som skall avgöras av högsta domstolen i dess helhet eller med tolv ledamöter.*

Beträffande avgörande i övrigt i högsta domstolen av mål utan huvudförhandling skall i tvistemål 50 kap. 21 § och i brottmål 51 kap. 21 § tillämpas.

12 a §

Om högsta domstolen med tillämpning av bestämmelserna i 54 kap. 11 eller 11 a § har prövat en prejudikatfråga får domstolen, om ytterligare prövning krävs, helt eller delvis grunda sitt avgörande av målet i övrigt på hovrättens bedömning eller, med undanröjande av lägre rätts dom, återförvisa målet till lägre rätt för fortsatt handläggning.

En prejudikatfråga får avgöras genom dom.

⁵ Senaste lydelse 1984:131.

56 kap. Om besvär

56 kap. Om besvär och om hänskjutande av prejudikatfrågor

12 §

Beträffande rättegången i högsta domstolen skall i övrigt vad i 52 kap. 10–12 §§ är stadgat äga motsvarande tillämpning.

Beträffande rättegången i högsta domstolen skall i övrigt 52 kap. 10–12 §§ samt 55 kap. 12 a § första stycket tillämpas.

15 §

Om parterna har ingått ett sådant avtal som avses i 49 kap. 1 § om att inte överklaga tingsrättens dom, får tingsrätten med parternas samtycke hänskjuta en viss fråga i målet till prövning av högsta domstolen.

16 §

En fråga som hänskjutits enligt 15 § får inte komma under högsta domstolens prövning utan att domstolen meddelat tillstånd till detta. Sådant tillstånd får ges endast i den mån det gäller en sådan prejudikatfråga som avses i 54 kap. 11 § första stycket.

Frågan om prövningstillstånd får prövas utan att parterna fått tillfälle att yttra sig.

17 §

Om prövningstillstånd meddelas enligt 16 §, skall högsta domstolen pröva prejudikatfrågan med tillämpning av reglerna i 8, 10 och 12 §§.

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 1989.
2. Bestämmelserna i 54 kap. 2 a och 11 a §§ tillämpas inte på avgöranden av hovrätt som meddelats före ikraftträdandet.
3. Bestämmelserna i 54 kap. 9 och 11 §§ i deras äldre lydelse gäller fortfarande vid fullföljd av talan mot avgöranden av hovrätt som meddelats före ikraftträdandet.
4. Bestämmelserna i 49 kap. 1 § och 54 kap. 1 § i deras äldre lydelse gäller fortfarande i fråga om sådan utfästelse att inte fullfölja talan som gjorts före ikraftträdandet.

Lag om ändring i äktenskapsbalken

Härigenom föreskrivs att 18 kap. 4 § äktenskapsbalken skall ha följande lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

18 kap.

4 §

Hovrättens dom eller slutliga beslut i mål om underhåll enligt 6 kap. får inte överklagas. Hovrätten får dock tillåta att domen eller beslutet överklagas, om det finns särskilda skäl för en prövning om tillstånd skall ges enligt 54 kap. 10 § första stycket i rättegångsbalken.

Första stycket första meningen gäller inte, om någon annan del av domen överklagas.

Hovrättens beslut i frågor som avses i 14 kap. 7, 15 eller 16 § får inte överklagas.

Hovrättens beslut i frågor som avses i 14 kap. 7, 15 eller 16 § får aldrig överklagas.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1989. Äldre bestämmelser tillämpas dock i fråga om avgöranden av hovrätt som meddelats före ikraftträdandet.

Lag om ändring i föräldrabalken

Härigenom föreskrivs att 20 kap. 12 § föräldrabalken¹ skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

20 kap.

12 §

Hovrättens dom eller slutliga beslut i mål om underhåll enligt 7 kap. får inte överklagas. Hovrätten får dock tillåta att domen eller beslutet överklagas, om det finns särskilda skäl för en prövning om tillstånd skall ges enligt 54 kap. 10 § första stycket 1 rättegångsbalken.

Första stycket första meningen gäller inte, om någon annan del av domen överklagas.

Mot hovrättens beslut i fråga som avses i 11 § får talan ej föras. Detsamma gäller ärende som först har handlagts av överförmyndaren.

Hovrättens beslut i frågor som avses i 11 § får aldrig överklagas. Detsamma gäller ärenden som först har handlagts av överförmyndaren.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1989. Äldre bestämmelser tillämpas dock i fråga om avgöranden av hovrätt som meddelats före ikraftträdandet.

¹ Balken omtryckt 1983:485.

Lag om ändring i lagen (1970:741) om statlig lönegaranti vid konkurs

Härigenom föreskrivs att 9 § lagen (1970:741) om statlig lönegaranti vid konkurs skall ha följande lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*9 §¹

Finner kronofogdemyndighet att arbetstagarens fordran *icke* omfattas av garantin, får arbetstagaren eller den till vilken fordran övergått enligt 11 § *föra talan mot* beslutet genom besvär. I fråga om sådan besvärstalan *har* bestämmelserna i utskökningsbalken om besvär över utmätning i allmänhet *motsvarande tillämpning*. *Mot* hovrätts beslut får dock *talan icke föras*.

Finner kronofogdemyndigheten att arbetstagarens fordran *inte* omfattas av garantin, får arbetstagaren eller den till vilken fordran övergått enligt 11 § *överklaga* beslutet genom besvär. I fråga om sådan besvärstalan *skall* bestämmelserna i utskökningsbalken om besvär över utmätning i allmänhet *tillämpas*. *Hovrättens* beslut får *inte överklagas*. *Hovrätten får dock tillåta att beslutet överklagas, om det finns särskilda skäl för en prövning om tillstånd skall ges enligt 54 kap. 10 § första stycket i rättegångsbalken*.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1989. Äldre bestämmelser tillämpas dock i fråga om avgöranden av hovrätt som meddelats före ikraftträdandet.

¹ Senaste lydelse 1981:826.

Lag om ändring i lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar

Härigenom föreskrivs att 4 a § lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar¹ skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

4 a §

På avdelning dömer fem regeringsråd. Avdelningen är dock domför med fyra regeringsråd, om tre av dessa är ense om slutet.

Vid prövning av ansökningar om resning eller återställande av försutten tid och vid prövning av frågor som avses i 28 § förvaltningsprocesslagen (1971:291) är avdelningen domför med tre regeringsråd, om prövningen är av enkel beskaffenhet. Vid beslut om avvisande av för sent inkomna besvär och avskrivning av mål efter återkallelse är avdelningen domför med tre regeringsråd. Vid behandling av frågor om prövningstillstånd skall tre regeringsråd delta.

Vid prövning av ansökningar om resning eller återställande av försutten tid och vid prövning av frågor som avses i 28 § förvaltningsprocesslagen (1971:291) är avdelningen domför med tre regeringsråd, om prövningen är av enkel beskaffenhet. Vid *prövning av talan mot beslut varigenom besvär avvisats såsom för sent inkomna samt vid beslut om avvisande av för sent inkomna besvär och avskrivning av mål efter återkallelse* är avdelningen domför med tre regeringsråd. Vid behandling av frågor om prövningstillstånd skall tre regeringsråd delta.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1989.

¹ Lagen omtryckt 1981:1323.

Lag om ändring i rättshjälpslagen (1972:429)

Härigenom föreskrivs att 49 § rättshjälpslagen (1972:429) skall ha följande lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*49 §¹

I fråga om talan mot domstols beslut enligt denna lag tillämpas vad som i allmänhet gäller om talan mot beslut av domstolen.

I fråga om talan mot domstols beslut enligt denna lag tillämpas, *utom i fall som avses i andra stycket*, vad som i allmänhet gäller om talan mot beslut av domstolen.

Hovrättens beslut i en överklagad fråga angående ersättning till biträde får inte överklagas. Hovrätten får dock tillåta att beslutet överklagas, om det finns särskilda skäl för en prövning om tillstånd skall ges enligt 54 kap. 10 § första stycket 1 rättegångsbalken.

Beslut enligt denna lag av rättshjälpsnämnd eller annan förvaltningsmyndighet som ej omfattas av första stycket överklagas hos besvärsnämnden. Beslut av utskrivningsnämnd överklagas dock hos psykiatriska nämnden.

Beslut av advokat eller biträdande jurist på allmän advokatbyrå får inte överklagas.

Talan får ej föras mot besvärsnämndens eller psykiatriska nämndens beslut enligt denna lag.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1989. Äldre bestämmelser tillämpas dock i fråga om avgöranden av hovrätt som meddelats före ikraftträdandet.

¹ Senaste lydelse 1988:213.

Lag om ändring i lagen (1976:206) om felparkeringsavgift

Härigenom föreskrivs att 10 a § lagen (1976:206) om felparkeringsavgift skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

10 a §¹

Talan mot tingsrättens beslut förs genom besvär i hovrätten. Talan får inte prövas av hovrätten om inte hovrätten meddelat parten prövningstillstånd.

Prövningstillstånd behövs inte vid talan mot beslut som rör någon annan än en part, beslut varigenom tingsrätten ogillat jäv mot en domare, beslut angående utdömande av förelagt vite eller om ansvar för en rättegångsförseelse eller beslut varigenom anmälan av bestridande avvisats. I fråga om meddelade prövningstillstånd skall 54 kap. 11 § *andra* stycket rättegångsbalken gälla i tillämpliga delar.

Prövningstillstånd behövs inte vid talan mot beslut som rör någon annan än en part, beslut varigenom tingsrätten ogillat jäv mot en domare, beslut angående utdömande av förelagt vite eller om ansvar för en rättegångsförseelse eller beslut varigenom anmälan av bestridande avvisats. I fråga om meddelade prövningstillstånd skall 54 kap. 11 § *tredje* stycket rättegångsbalken gälla i tillämpliga delar.

Prövningstillstånd får meddelas endast om

1. det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att talan prövas av högre rätt,
2. det finns anledning till ändring i det slut vartill tingsrätten kommit eller
3. det annars finns synnerliga skäl att pröva talan.

Kan talan mot tingsrättens beslut prövas av hovrätten endast om denna meddelat prövningstillstånd, skall tingsrätten i samband med underrättelse om vad som gäller i fråga om fullföljd av talan upplysa parterna om detta och därvid också ange innehållet i närmast föregående stycke.

Hovrättens beslut får inte överklagas.

Hovrättens beslut får inte överklagas. *Hovrätten får dock tillåta att beslutet överklagas, om det finns särskilda skäl för en prövning om tillstånd skall ges enligt 54 kap. 10 § första stycket 1 rättegångsbalken.*

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1989. Äldre bestämmelser tillämpas dock i fråga om avgöranden av hovrätt som meddelats före ikraftträdandet.

¹ Senaste lydelse 1988:1180.

Lag om ändring i bötesverkställighetslagen (1979:189)

Härigenom föreskrivs att 23 § bötesverkställighetslagen (1979:189) skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Ett beslut av hovrätten i ett mål om bötesförvandling får inte överklagas.

Föreslagen lydelse

23 §¹

Ett beslut av hovrätten i ett mål om bötesförvandling får inte överklagas. *Hovrätten får dock tillåta att beslutet överklagas, om det finns särskilda skäl för en prövning om tillstånd skall ges enligt 54 kap. 10 § första stycket 1 rättegångsbalken.*

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1989. Äldre bestämmelser tillämpas dock i fråga om hovrätts beslut som meddelats före ikraftträdandet.

¹ Senaste lydelse 1983:352.

Högsta domstolen fick sin nuvarande roll genom en reform år 1971 (prop. 1971:45, JuU 7, rskr. 163). Högsta domstolen gavs då i princip ställningen av en prejudikatinstans. I propositionen föreslås vissa lagändringar i fråga om rättegången i högsta domstolen som innebär en utveckling och renodling av tankarna bakom 1971 års reform. Förslagen syftar till ett bättre utnyttjande av högsta domstolens resurser för rättsbildningen och till att förbättra prejudikatbildningen i stort. De grundar sig på förslag från rättegångsutredningen.

Det föreslås att högsta domstolen skall kunna begränsa sin prövning till en prejudikatfråga i målet, dvs. en fråga vars prövning är av vikt för ledning av rättstillämpningen. Detta skall gälla även talan i mål om allmänt åtal, som väckts vid tingsrätt och som fullföljs av riksåklagaren, justitiekanslern och justitieombudsmannen, trots att det i sådana fall inte krävs prövningstillstånd.

I fråga om vissa slag av mål där det i dag inte är tillåtet att överklaga till högsta domstolen (mål om lönegaranti, felparkering och bötesförvandling) föreslås en ventil som innebär att hovrätt i undantagsfall skall kunna medge fullföljdsrätt till högsta domstolen, om målet kan vara intressant från prejudikatsynpunkt. Motsvarande regler om fullföljdsförbud med ventil införs för ett par grupper av mål där det i dag inte finns något fullföljdsförbud (mål om underhållsbidrag och mål om ersättning till offentliga försvarare och rättshjälpsbiträden).

Domförhetsreglerna för högsta domstolen föreslås ändrade i flera avseenden i syfte att målen inte skall handläggas i mer kvalificerad sammansättning än deras beskaffenhet kräver. Bl.a. föreslås som huvudregel att en enda ledamot får avgöra frågor om prövningstillstånd. Vidare föreslås som alternativ till plenum en möjlighet till prövning av tolv av högsta domstolens ledamöter.

Dispensprövning föreslås för vissa slutliga beslut av hovrätt, för vilka sådan prövning inte krävs för närvarande.

Vidare föreslås att ett avtal om att inte överklaga tingsrätts eller hovrätts dom skall i stor utsträckning kunna ingås även innan tvist har uppstått mellan parterna.

För fall att parterna har träffat avtal om att tingsrättens dom inte skall överklagas, föreslås att tingsrätten under pågående rättegång skall kunna hänskjuta en prejudikatfråga till högsta domstolen. Hänskjutande skall kräva parternas samtycke. För att högsta domstolen skall ta upp frågan skall krävas prövningstillstånd.

Utskottet finner inte anledning till erinran mot förslagen och tillstyrker bifall till propositionen.

Innehållet i promemorian från lagrådet föranleder inget särskilt uttalande.

Utskottet hemställer

att riksdagen antar de i proposition 1988/89:78 framlagda förslagen till

1. lag om ändring i rättegångsbalken,
2. lag om ändring i äktenskapsbalken,
3. lag om ändring i föräldrabalken,
4. lag om ändring i lagen (1970:741) om statlig lönegaranti vid konkurs,
5. lag om ändring i lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar,
6. lag om ändring i rättshjälpslagen (1972:429),
7. lag om ändring i lagen (1972:206) om felparkeringsavgift,
8. lag om ändring i bötesverkställighetslagen (1979:189).

Stockholm den 25 april 1989

På justitieutskottets vägnar

Karin Ahrland

Närvarande: Karin Ahrland (fp), Lars-Erik Lövdén (s), Jerry Martinger (m), Birthe Sörestedt (s), Ingbritt Irhammar (c), Bengt-Ola Rytting (s), Göthe Knutson (m), Göran Magnusson (s), Eva Johansson (s), Björn Ericson (s), Lars Sundin (fp), Anders Svärd (c), Berith Eriksson (vpk), Kent Lundgren (mp), Sigrid Bolkéus (s), Barbro Andersson (s) och Göran Ericsson (m).

Vid genomgång av slutprotokollet i rubricerade proposition – som lagrådet fick del av dagarna före påskhelgen – har lagrådet i några avseenden funnit, att protokollet innehåller uttorkningar av vad lagrådsyttrandet i ärendet innebär, vilka uttorkningar lagrådet alls inte vill kännas vid. Iakttagelserna nödvändiggör ett tillrättaläggande i berörda delar.

Avsikten är sålunda ej att i sak argumentera beträffande spörsmål där lagrådets och departementschefens åsikter har gått – och mestadels allttjämt går – isär. Syftet är begränsat till att framföra påpekanden, främst gällande *dels* ett par punkter, där slutprotokollet tillägger lagrådsyttrandet en innebörd vilken för lagrådsledamöterna framstår som främmande, *dels* en punkt där slutprotokollet avviker från de premisser som har presenterats för lagrådet.

I lagstiftningsärendets nuvarande läge är den naturliga adressaten för denna PM riksdagens justitieutskott. En kopia går till justitieministern.

A) Prop. s. 109 (my): "Jag vill inledningsvis påpeka att lagrådet i sitt yttrande *genomgående ställer begreppen prejudikatfråga – sakfråga (saksförhållanden) mot varandra*. Detta ger intryck av att prejudikatfrågan alltid skulle vara en rättsfråga och kan därmed leda till missförstånd när det gäller förslagets innebörd." (Kurs. här)

Vad lagrådet haft såsom ett huvudtema i yttrandets avsnitt II punkterna 1–3 (s. 90 ff) är ju något helt annat, nämligen att förslagets *prejudikatfrågebegrepp inbegriper sakfrågorna* (om dessa inte med något rättstekniskt grepp förs bort från prövningsrayonen i de fall då sakfråga inte är av prejudikatbetydelse). Att någon läsare kan få "intryck" av att lagrådets resonemang vore att uppfatta så, att en prejudikatfråga "alltid skulle vara en rättsfråga", är verkligen svårbegripligt. Med näst intill tjatighet har ju lagrådet i yttrandet gång på gång återkommit till just den nyss kursiverade tesen.

B) Prop. s. 111 (y): "Lagrådets förslag förutsätter att ett beslut att begränsa prövningen alltid skall föregås av ett preliminärt begränsningsbeslut. Jag vill, även om jag inte berört saken i remissprotokollet, inte helt utesluta att det skulle kunna bli aktuellt att först i ett mycket sent skede av handläggningen besluta om en begränsning av prövningen till en viss prejudikatfråga. Jag förordar därför en formulering som inte utesluter detta."

Med anledning av detta citat vill lagrådet fästa uppmärksamhet vid det stycke i dess yttrande som återfinns på s. 102 (y):

"Av remissprotokollet och kompletterande upplysningar vid föredragningen framgår, att första stycket inte är avsett att i något fall tillämpas separat. Det är alltså inte förutsatt att HD i slutskedet av ett måls handläggning skulle, utan att interimistiskt beslut föregått, kunna göra en prövningsbegränsning och avvisa revisionstalan i ointressanta delar."

Under föredragningen lämnades alltså ett explicit besked i saken, enligt uppgift förankrat hos de föredraganden överordnade tjänstemännen (som f.ö. gavs tillfälle att motläsa lagrådets yttrande innan det slutjusterades). För lagrådet är detta det hittills enda kända exemplet på att en departementschef intar en ståndpunkt som går stick i stäv mot en lagrådsföredragandes besked.

Sedan är det en sak för sig att det av föredraganden lanserade synsättet förefaller högst vettigt.

1988/89:JuU20
Bilaga

Vad departementschefen anført i sista stycket på s. 111 förbigår att lagrådet avslutningsvis under 54:11 a (s. 103 y) uttalar sig om tillämpligheten av 55:12 a.

C) Prop. s. 113 (y): "Enligt lagrådet torde ledamöterna inte utnyttja denna möjlighet utan också i framtiden *vilja pröva hovrättens domskäl* ---." (Kurs. här)

Vad lagrådet sagt (s. 95 y) är i själva verket att HD:s ledamöter *innan* de utnyttjar berörd möjlighet kommer att granska det underliggande materialet. Därmed är givetvis inte sagt att HD skulle lämna den angivna möjligheten outnyttjad, något som också framgår av yttrandets fortsättning. Något HD:s önskemål att domsvis "pröva hovrättens domskäl" i sakfrågor är det naturligtvis alls inte fråga om. – Närmast efter den inledningsvis i denna punkt citerade meningen följer ett besynnerligt uttalande om att det för HD:s ledamöter "sedan reformen väl satt sig" kommer att bli *alltmera naturligt att inrikta sin prövning på de frågor som har intresse från prejudikatsynpunkt*. Härtill vill lagrådet stillsamt anmärka, att det sedan snart 18 år varit en självklarhet för HD att inrikta sin prövning på sådana rättsliga problem som har intresse från prejudikatsynpunkt. Den nu aktuella delreformen innefattar ju inte någon märkvärdig principiell nyhet i jämförelse med 1971 års reform utan avser bara ett nytt dispensalternativ inom ramen för HD:s sedan länge etablerade verksamhet såsom renodlad prejudikatinstans.

Stockholm den 23 mars 1989

Nils Mannerfelt

Bertil Freyschuss

Åke Bouvin

